

ע"פ 2591/12/17 - פלוני נגד מדינת ישראל

בית המשפט המחוזי בבאר שבע

עפ"ג 2591-12-17

בפני: כב' הנשיאה רויטל יפה-כ"ץ, אב"ד
כב' השופט יואל עדן
כב' השופטת גילת שלו

המערער:

פלוני
על ידי ב"כ עו"ד תמוז אבואלהיג'א

נגד

המשיבה:

מדינת ישראל
על ידי ב"כ עו"ד ערן צברי - פמ"ד

פסק - דין

הנשיאה רויטל יפה-כ"ץ:

זהו ערעור על החלטת בימ"ש השלום באשקלון (כב' ס. הנשיאה א. מאושר) שלא לפסוק למערער פיצויים מכוח הוראת סעיף 80 לחוק העונשין, תשל"ז-1977 לאחר שנטען, כי נעצר לתקופה של 11 ימים, מעבר לתקופה שהייתה נחוצה כדי דיון בעניינו ומתן החלטה על אשפוזו בבי"ח פסיכיאטרי.

ההליכים בבימ"ש השלום

המערער נעצר ביום 12/01/17 בחשד לגרימת היזק בזדון לרכוש בבית אמו שבאשדוד. למחרת, בתאריך 13/01/17, האריך ביהמ"ש את מעצרו של המערער עד ליום 16/01/17, מועד בו שוחרר על ידי קצין חקירות. בתאריך 17/02/17 שוב נעצר המערער, הפעם בחשד לביצוע עבירות של איומים ותקיפה הגורמת חבלה של ממש. עם מעצרו, ולאחר שבאת כוחו העלתה טענה באשר לכשירותו הנפשית, נבדק המערער בביה"ח ברזילי על ידי פסיכיאטר, אשר קבע, כי אינו סובל ממצב פסיכוטי פעיל או הפרעה אפקטיבית, וכי הינו כשיר למעצר.

מעצרו לצורכי חקירה של המערער הוארך תחילה עד ליום 19/02/17 ולאחר מכן עד ליום 20/02/17, מועד בו הוגש כנגדו כתב אישום בחשד לביצוע שני האירועים המצוינים לעיל. עם הגשת כתב האישום, הוגשה כנגד המערער גם בקשה למעצרו עד לסיום ההליכים המשפטיים נגדו, וביום 20/02/17 הורה ביהמ"ש על הארכת מעצרו של המשיב עד למתן החלטה אחרת; הורה כי על הפסיכיאטר המחוזי לערוך למערער בדיקה פסיכיאטרית ולהגיש לביהמ"ש, עד ליום 26/02/17, חוות דעת שתתייחס הן לכשירותו של המערער לעמוד לדין והן לאחריותו למעשיו ביום ביצוע העבירות, כנטען בכתב האישום; וקבע, כי לאחר הגשת חוות הדעת ייקבע מועד מתואם עם הצדדים להמשך דיון בבקשת המעצר. עוד צוין בהחלטת ביהמ"ש, כי השב"ס יפעל להביא את המערער, מוקדם ככל האפשר, לבדיקה בפני הפסיכיאטר המחוזי ובתיאום עם לשכתו, וכי המזכירות תעלה התיק לבדיקת מסמכים בפני ביהמ"ש ביום 26/02/17.

אלא, שחוות דעת מטעם הפסיכיאטר המחוזי לא הוגשה במועד, וככל הנראה שהתיק גם לא הובא בפני ביהמ"ש לבדיקת המסמכים, שכן רק לאחר שבאת-כוח המערער פנתה, ביום 28/02/17, לביהמ"ש בבקשה לקביעת מועד לדיון,

קבע ביהמ"ש המשך דיון בתיק ליום 06/03/17.

בין לבין, וביום 01/03/17, התקבל לתיק ביהמ"ש מסמך מאת הפסיכיאטר המחוזי ובו צוין, כי המערער הוזמן לבדיקה ליום 22/02/17, אך לא הובא על ידי השב"ס. משכך, ביהמ"ש הורה לפסיכיאטר המחוזי לקבוע מועד חלופי לבדיקת המערער ולהגיש את חוות הדעת לקראת הישיבה שנקבעה. המערער אכן נבדק ביום 05/03/17, וחוות הדעת בעניינו הועברה לביהמ"ש בבוקר הדיון - 06/03/17. בעניין זה יש להוסיף ולהעיר, כי ביום 14/03/17 העביר הפסיכיאטר המחוזי מכתב הבהרה לביהמ"ש באשר להשתלשלות הכשל בהגשת חוות הדעת במועד הראשון שנקבע, בו צוין, כי המערער הוזמן לבדיקה ליום 22/02/17, אולם לא הובא על ידי השב"ס; כי נשלחה על כך הודעה לביהמ"ש עוד ביום 23/02/17, והתברר, בדיעבד, כי לא הגיעה ליעדה; כי הפסיכיאטר המחוזי הניח שבדיון שאמור היה להתקיים ביום 26/02/17, יקבע מועד חדש להגשת חוות דעת ותוצא הנחייה בהתאם; וכי עם מתן ההחלטה על המועד החדש (ההחלטה מיום 01/03/17), זומן המערער לבדיקה ליום 05/03/17, כאשר לא ניתן היה לבדוק אותו תוך זמן קצר יותר מפאת עומס עבודה.

בחוות הדעת מטעם הפסיכיאטר המחוזי (מיום 06/03/17) צוין, כי המערער מוכר למערכת הפסיכיאטרית מעל 10 שנים; אובחן כלוקה בסכיזופרניה; עבר 23 אשפוזים בבתי חולים פסיכיאטריים; נמצא במעקב פסיכיאטרי אמבולטורי לא סדיר; ונוטל טיפול תרופתי. נמצא, כי לאחרונה המצבו הנפשי לא היה יציב; עבר שניאשפוזים פסיכיאטריים בחודשיים האחרונים; ובזמן הבדיקה התגלו סימנים פסיכוטיים ובוחן המציאות לא היה תקין. הפסיכיאטר המחוזי העריך, כי קרוב לוודאי שמצבו הנפשי של המערער, במהלך החודשים ינואר-פברואר 2017, היה בלתי מאוזן וכי במועד ביצוע העבירות נשוא כתב האישום היה חסר יכולת של ממש להבין את אשר הוא עשה או את הפסול במעשיו ואף היה חסר יכולת להימנע מעשיית המעשים, וזאת בשל מחלתו הנפשית. לפיכך, נקבע כי המערער לא היה באותם מועדים אחראי למעשיו. יחד עם זאת, ולמרות המצב הפסיכוטי בו היה המערער נתון במהלך הבדיקה, סבר הפסיכיאטר המחוזי, כי המערער כשיר לעמוד לדיון. יחד עם זאת הומלץ, כי בשל מצבו הפסיכוטי של המערער וההפרעות בבוחן המציאות, אשר משפיעים על התנהגותו וגורמים לו, לא פעם, להפעלת לאלימות כלפי הזולת, תופעות אשר לא חולפות למרות הטיפול התרופתי, יש צורך באשפוז פסיכיאטרי בצו בימ"ש.

בישיבת יום 06/03/17, הורה בימ"ש השלום (במסגרת הבקשה למעצר עד תום ההליכים), כי המערער יעצר עד תום ההליכים וירצה את מעצרו במסגרת אשפוז. ויוער, כי בהחלטה קודמת להחלטת הנ"ל, מאותו היום, ובטרם הוגשה חוות הדעת, ציין ביהמ"ש בהחלטת ביניים (תוך שהוא ממתין להגשת חוות הדעת), כי **"התוצאה המיידית היא כי מכלול ההתנהלות גורם להארכת מעצרו של מי ששני הצדדים מסכימים כי אפשר והוא זקוק לטיפול ולא למעצר"**.

התיק העיקרי נותב אל כב' ס. הנשיאה א. מאושר, אשר קבע את התיק העיקרי לדיון ליום 14/03/14. במהלך הדיון הודיע ב"כ המערער, כי **"הנאשם הודה בביצוע העבירה בכתב האישום, נבקש להורות על זיכוי מחמת מחלת נפש"**. ב"כ המאשימה הסכימה למסקנות חוות הדעת ולזיכוי של המערער, וביקשה, כי האשפוז יהיה לתקופה המקסימלית האפשרית, היינו - לתקופה של 3 שנים, וזאת לאור חומרת העבירות. ביהמ"ש קבע, לאור הודאת המערער (באמצעות באת-כוחו), כי המערער ביצע את העבירות המיוחסות לו בכתב האישום; וכי **"בהתאם לאמור בסעיף 15(ב) לחוק טיפול בחולי נפש תשנ"א-1991 אני קובע כי הנאשם אינו נושא באחריות פלילית למעשה שעשה, הואיל ובשעת המעשה, בשל המחלה, היה חסר יכולת להבין את אשר הוא עושה או את הפסול במעשהו או להימנע מעשיית המעשה כאמור בסעיף 34 ח' לחוק העונשין"**. אשר על כן אני, זיכה ביהמ"ש את המערער מחמת ליקוי נפשי. ביהמ"ש הוסיף והורה על אשפוזו של המערער, וקבע, על פי הוראות סעיף 15(ד)(1)(2)

לחוק טיפול בחולי נפש, כי אשפוזו של המערער יהיה לתקופת האשפוז המרבית, וזאת לתקופה של 3 שנים, החל מיום 05/03/17.

בתאריך 21/06/17 הוגשה על ידי ב"כ המערער בקשה לפסיקת פיצוי בגין ימי מעצרו של המערער. הבקשה הוגשה תחילה לתיק המעצר והובאה בפני ס. הנשיאה מאושר רק ביום 05/07/17, אשר קבע אותה לדין (לאחר קבלת תגובה בכתב של המאשימה) לתאריך 19/10/17. במועד זה, ולאחר שמיעת הצדדים, דחה ביהמ"ש את הבקשה.

החלטת ביהמ"ש קמא

בהחלטתו, סקר ביהמ"ש את השתלשלות האירועים, את טענות הצדדים ואת המסגרת הנורמטיבית והפסיקה הענפה אליה הפנו, וכאמור, דחה את העתירה לפיצוי המערער. ביהמ"ש קבע, בעת שבחן את העילה השנייה לפיצוי על פי הוראת סעיף 80 לחוק העונשין, כי **"אין מחלוקת כי כתב האישום במקרה דנן הוגש בדין והנאשם לא נפל 'קורבן' לעלילות שווא או לשיקולים זרים, והחקירה התנהלה באופן ראוי, המשפט לא התארך יתר על המידה, וזיכוי הנאשם לאחר הודאתו במעשים המיוחסים לו בכתב האישום, היה בשל הסייג כאמור בסעיף 34 לחוק".** עוד צוין, כי **"פסיקת בית משפט העליון התייחסה לשיקולים של נסיבות אחרות המצדיקות כעילה המפעילה את סעיף 80 לחוק, כאשר מדובר בהארכת מעצר החורגת מתשעה חודשים, לא כך במקרה דנן".** ועוד פסק ביהמ"ש, כי **"הטענה בדבר השיהוי בהבאת הנאשם לבדיקה פסיכיאטרית בו בזמן שהיה במעצר אין בה בכדי להצדיק מתן פיצוי. מה גם, שביהמ"ש בהליך המעצר קבע, כי אין המדובר במקרה חד פעמי, וכי קיימת עילת מעצר של מסוכנות כלפי בני משפחתו, מסוכנות אשר מתגברת על רקע מצבו הנפשי ודחה את בקשת ב"כ הנאשם להורות על שחרור הנאשם ממעצר".** יתרה מכך, ביהמ"ש הדגיש, כי כתב האישום הוגש ביום 20.02.17 וניתנה הכרעת דין ביום 14.03.17, כך שהתיק העיקרי הסתיים לאחר 22 יום בלבד ממועד הגשת כתב אישום, ואפילו היה מדובר בשיהוי קצר בן 11 ימים עד לבדיקת הנאשם והגשת חוו"ד פסיכיאטרית, יש להתחשב באילוצים השונים תחתם פועלות הרשויות, ועל כן, גם בשיהוי קצר זה אין כל הצדקה להגשת בקשה מעין זו.

כאמור, בסופו של דבר, קבע ביהמ"ש, כי **"בענייננו, לא מתקיימות העילות המנויות בסעיף 80 לחוק המצדיקות מתן פיצוי לנאשם"** ודחה את הבקשה.

טענות הצדדים

ב"כ המערער עותרת לפצות את המערער בגין תקופה של 11 ימים שלטענתה היה עצור מעבר לנדרש בשל התרשלות הפסיכיאטר המחוזי והשב"ס והאחר בהגשת חוות הדעת לביהמ"ש עקב התרשלות זו. את ההתרשלות הנטענת מבססת ב"כ המערער על אמירת בימ"ש השלום בהחלטת הביניים מיום 06/03/17, כמצוטט לעיל, מתוכה מבקשת ב"כ המערער להסיק, כי לו פעלו השב"ס והפסיכיאטר המחוזי בגדרי ההחלטה הראשונה של ביהמ"ש, היינו, לו המערער היה נלקח לבדיקה הפסיכיאטרית במועד שנקבע ולו הפסיכיאטר המחוזי היה מתריע בזמן אמת על אי הבאת המערער לבדיקה שנקבעה, ניתן היה להורות על אשפוזו של המערער 11 ימים קודם למועד בו הדבר נעשה בפועל. נטען, כי **"המערער איננו עותר לפיצוי בגין ההחלטה לעצרו, אלא בעבור ימי המעצר ה"מיותרים" שמקורם בליקויים בהתנהלות הליווי והפסיכיאטר המחוזי, ימים בהם יכול היה להיות באשפוז ולקבל טיפול למחלתו"** (סעיף 37 להודעת הערעור).

ב"כ המערער מיקדה בקשת המערער לפיצויים בעילה השנייה לפי סעיף 80 לחוק העונשין, היא העילה המאפשרת פיצויים בהתאם ל"נסיבות אחרות המצדיקות זאת". נטען, כי משפטו של המערער התארך יתר על המידה, ללא הצדקה, בעודו נתון במעצר, ובלי שניתן לייחס את התארכות המשפט למערער עצמו - ולכן הוא זכאי לפיצוי. הודגש, כי המערער לא עתר לקבלת פיצוי החל מרגע מעצרו ועד לרגע זיכוי, אלא עתר לפצותו בגין הימשכות ההליכים, דהיינו מהיום שבו הייתה אמורה להתקבל חוות הדעת בעניינו ועד ליום שבו הועבר למסגרת בריאות הנפש. נטען, כי ביהמ"ש שגה משלאבחן כראוי את עילת הפיצוי השנייה הנ"ל לאורה מבחינים שנקבעו בפסיקה; כי רשימת הפרמטרים שיש לבחון בבקשה לפי החלופה השנייה שבסעיף 80, כפי שנקבעה בפרשת **רייש** (ע"פ 7826/96 **רייש נ' מדינת ישראל** מיום 08/05/97), אינה רשימה סגורה וכי אין הכרח שכל הנסיבות המנויות ברשימה יתקיימו על מנת שיוּרָה בית המשפט על פיצוי. ובענייננו, משלפחות אחת מן הנסיבות אותן מונה בית המשפט בעניין **רייש** מתקיימת, והיא התארכות המשפט שלא באחריות המערער, היה על ביהמ"ש להורות על תשלום הפיצוי כמבוקש; כי אין דרישה לפיה הפגיעה בזכויותיו של העצור תעשה בהכרח על ידי המאשימה או רשות החקירה, אלא יכול ותעשה על ידי כל אחת מרשויות המדינה. לעמדתה, לשון החוק מורה, כי תשלום הפיצוי יהיה **מאוצר המדינה** ומנוסח זה ניתן ללמוד, כי הפגיעה בזכויות, הנובעת מהימשכות המעצר, יכולה להיגרם על ידי כל רשות מרשויות המדינה (ב"כ המערער הפנתה לעניין זה לדבריו של כבי השופט א' דהאן בת.פ. (אש') 41420-05-16 **מדינת ישראל נ' שמחי** מיום 3.9.2017); כי בהתאם להלכת **וחנון** (רע"פ 2675/13 **מדינת ישראל נ' וחנון**, מיום 03/02/15), המערער זוכה זיכוי מלא, על יסוד חוות דעתו החד משמעית של הפסיכיאטר המחוזי, אשר קבע, כי הנאשם אינו כשיר לעמוד לדין ולא היה אחראי למעשיו. לפיכך, ומשהפסיקה הכירה גם בפיצוי אנשים שזוכו מחמת הספק (כמו בפרשיית **בוגנים** - ע"פ 5097/10 **גל (אשר) בוגנים נ' מדינת ישראל** מיום 15/01/13), היה ראוי, בבחינת קל וחומר, לפצות את המערער שאין מחלוקת כי אין בו אשם; וכי שגה בית המשפט בקבעו, כי התארכות מעצר בת 11 ימים איננה מצדיקה פיצוי מכוח עילת הפיצוי השנייה, שכן לשון החוק או הפסיקה לא קבעו תקופת מינימום של מעצר המצדיקה קבלת פיצוי. יתרה מכך, פירוש סעיף 80 לחוק העונשין לאורו של חוק יסוד: כבוד האדם וחירותו מחייב מתן פיצוי במקרים המצדיקים זאת גם בעבור תקופות מעצר קצרות.

לסיכום, בקשת ב"כ המערער לקבוע, כי המערער זכאי לפיצוי לפי סעיף 80 הואיל ומתקיימים בעניינו מבחני הפסיקה בדבר עילת הפיצוי השנייה מכוח סעיף 80 לחוק העונשין וזאת בשל נסיבות הנוגעות להליך עצמו, היינו - המשפט התארך יתר על המידה, בשל התנהלות לקויה של שב"ס ושל הפסיכיאטר המחוזי, בעוד המערער נתון במעצר ומבלי שניתן לייחס לו את התארכות המשפט; טיב הזיכוי, היינו - המערער זוכה זיכוי מלא, על יסוד חוות דעת חד משמעית של הפסיכיאטר המחוזי; ולאור נסיבותיו האישיות של המערער, היינו - היותו חולה ו"**הנזק שנגרם לאנשים חולים, אשר זקוקים לטיפול ובמקום זאת הם נמצאים במעצר רגיל, בעודם נאלצים להתמודד עם קשיי המעצר נוסף להתמודדותם עם התעמרותם של עצירים רגילים**" (סעיף 41 להודעת הערעור).

לעומתה ביקש ב"כ המשיבה לדחות את הערעור תוך שצוין, כי לעמדת המשיבה סעיף 80 כלל אינו האכסניה המתאימה לבקשתו של המערער. לעמדתו, העובדה שביהמ"ש קצב זמנים והשב"ס והפסיכיאטר המחוזי לא עמדו בזמנים אלה, אינה מעידה בהכרח, על רשלנות מטעמם, שכן יכולים להיות טעמים רבים, שלא התבררו, להיעדר הקשר בין הגופים השונים. ממילא, הסנגוריה בעצמה לא הגישה בקשה להקדמת דיונים; כי בתקופה המדוברת גם היה סוף שבוע אחד לפחות; וכי לא ניתן להסתכל על ההליך המשפטי במיקרוסקופ. ב"כ המשיבה אף הפנה לתגובת המשיבה שהוגשה לבימ"ש השלום, שם נטען, בין היתר, כי זיכוי של המבקש בשל התקיימותו של הסייג המעוגן בסעיף 34 ח' אינו

תומך בפיצוין, שכן מדובר אך ב"הגנה פוטרת" ולא ב"הגנה מצדיקה", וזאת בהתאם להלכת **שיבלי** (ע"פ 1109/09 **סאמי שיבלי נ' מדינת ישראל** מיום 04/01/10); כי לא הוכח שנגרמו למערער נזקים חריגים המצדיקים הטלת פיצוין על המדינה, וכל האמור בעניין זה נשמע אך מפי באת כוחו וללא כל ראיה תומכת; כי אף אופיו של המערער אינו מצדיק פיצוין, שכן המדובר במי שהתנהלו כנגדו כבר 9 הליכים משפטיים, במסגרתם נמצא כי אינו מסוגל לעמוד לדין בשל מחלת נפש; כי רק באופן חריג ייפסקו פיצויים למי שנעצר לתקופה פחותה מ-9 חודשים וזוכה לאחר מכן; כי הטענה בדבר התנהלות קלוקלת של הפסיכיאטר המחוזי או השב"ס כלל לא הוכחה וכי המערער מבקש, הלכה למעשה, כיבית המשפט ידון במעין תביעה הנזיקית הנסמכת על טענותיו שלו והשערותיה של באת כוחו מבלי שנקבעה כלקביה עובדתית באשר להתרחשות; וכי ככלל, הפיצוין בהתאם לסעיף 80 לחוק העונשין עוסק בבחינת התנהלותה של המאשימה והרשות החוקרת ולא בפגמים שיכול ונפלו מלפני גורמים אחרים.

דין והכרעה

סעיף 80 לחוק העונשין, אשר מכוחו מבקש המערער סעד, קובע לענייננו, כדלקמן:

"(א) משפט שנפתח שלא דרך קובלנה וראה בית המשפט שלא היה יסוד להאשמה, או שראה נסיבות אחרות המצדיקות זאת, רשאי הוא לצוות כי אוצר המדינה ישלם לנאשם הוצאות הגנתו ופיצוין על מעצרו או מאסרו בשל האשמה שממנה זוכה.... בסכום שייראה לבית המשפט...

(ב) שר המשפטים רשאי לקבוע בתקנות, באישור ועדת החוקה חוק ומשפט של הכנסת, סכומי מקסימום להוצאות ולפיצויים האמורים.

(ג) החלטת בית המשפט לפי סעיף זה ניתנת לערעור כפסק דין בפלילים."

נקבע בפסיקת בתי המשפט, כי הנטל להוכחת קיומן של כל אחת משתי העילות המצדיקות פיצוין והחזר הוצאות הגנה למי שזוכה - רובץ על המבקש, וכי הזכות לפיצוין לפי סעיף 80 הנ"ל לא שוללת מנאשם שזוכה לתבוע את נזקיו מכוח העילות הנזיקיות הכלליות, על דרך של הגשת תובענה אזרחית נגד המדינה (ר', למשל, ע"פ 4466/98 **דבש נ' מדינת ישראל**, מיום 22/01/02). עוד נקבע, נוכח לשונו של הסעיף (לשון "**רשאי**"), כי זכותו של נאשם לקבל פיצוין וכן החזר הוצאות הגנה מכוח סעיף 80, הינה זכות יחסית, וכי אלה יינתנו בהתאם לשיקול דעתו של ביהמ"ש ורק מקום בו הנאשם זוכה ובית המשפט מצא, בנוסף, כי התקיימה אחת מהעילות המזכות (ר', למשל, בע"פ 1767/94 **יוסף נ' מדינת ישראל**, מיום 07/02/99; פרשת **בוגנים** המוזכרת לעיל); וגם אז, שיעור הפיצוין וההוצאות מוגבלים בתקנות שנקבעו בתקנות סדר הדין (פיצויים בשל מעצר או מאסר), תשמ"ב-1982. בעניין **בוגנים** המוזכר לעיל, קבע כב' השופט (כתוארו אז) מלצר, כי "**מבחינה אנליטית יש להבחין בין שתי העילות החלופיות בגין ניתן לדרוש פיצוין והחזר הוצאות מכוח סעיף 80 לחוק העונשין. גבולותיה של העילה הראשונה גודרו ב"נוסחה סגורה" (הקובעת תנאי כי בית המשפט "ראה שלא היה יסוד לאשמה") והמרחב הפרשני של בית המשפט במסגרת עילה זו מוגבל יחסית. לעומת זאת, העילה השנייה שיש בה כדי לזכות את הנאשם שזוכה בפיצוין והחזר הוצאות (בנסיבות אחרות המצדיקות זאת) היא עילת-מסגרת "ועשויה היא לפרוש עצמה על-פני מרחבים-עד-אופק"...."**

היות ובענייננו אין מחלוקת, כי החלופה הראשונה של סעיף 80 הנ"ל אינה מתקיימת, נמקד הדיון בהלכות שנקבעו בנוגע לחלופה השנייה - פיצוין מ"**נסיבות אחרות המצדיקות זאת**". וכך פסק בעניין **בוגנים** כב' השופט עמית בהתייחס לחלופה זו:

"החלופה השנייה" ("נסיבות אחרות המצדיקות") מותירה לבית המשפט שיקול דעת רחב וגמיש תוך ראייה כוללת של ההליך ומתן משקל לשיקולי צדק. עם זאת, חשוב להדגיש כי המחוקק לא הכיר במסגרת סעיף 80 לחוק העונשין בעקרון של "אחריות ללא אשם", ולא זיכה בפיצוי באופן קטגורי כל מי שנפגע כתוצאה מפעולת הרשות ללא עוול בכפו (אציין כי המחוקק הכיר בעקרון של "אחריות ללא אשם" בהקשרים שונים כגון חוק ביטוח נפגעי חיסון, תש"ן-1989...), אך הפסיקה טרם הכירה במוסד "האחריות ללא אשם"... מכל מקום, לענייננו, ניתן לומר, כי ההסדר הקבוע בסעיף 80 לחוק העונשין, נמצא בנקודה מסוימת במשרעת שבין הטלת אחריות על המדינה מכוח דיני הרשלנות לבין הטלת אחריות ללא אשם (פסק דיני בע"פ 7770/10 טורי נ' מדינת ישראל, לא פורסם, 20.9.2011)... דומני כי פסיקת פיצוי במקרה דנן, מקרבת אותנו להכרה במוסד ה"אחריות ללא אשם". במאמרו של עומר דקל "הזכאי זכאי לפיצויים? על זכותו של נאשם שזוכה לפיצוי בגין נזקיו" עלי משפט ט 523 (תשע"א), מציע המחבר גישה מרחיבה לפסיקת פיצוי לפי סעיף 80, ולפיה נאשם שזוכה בהליך הפלילי יהא זכאי ככלל לפיצוי בגין נזקיו בכפוף לשני סייגים: כאשר מדובר בנזק שהיה בידי הנאשם למנוע (כמו ראייה שאותה חשף רק בשלב מאוחר) ובהתקיים נסיבות נדירות, מיוחדות ולא שגרתיות המצדיקות את שלילת הפיצוי או הפחתתו (שם, עמ' 564). גישה זו קרובה לטעמי למוסד של "אחריות ללא אשם"... (סעיפים 2 ו-3 לחוות דעתו).

באותו מקרה (פרשת בוגנים), העירה, בנוסף, המשנה לנשיא (כתוארה אז) נאור:

"הכללים בעניין פסיקת פיצוי בחלופה של "נסיבות אחרות המצדיקות זאת" לנאשם שזוכה חזרו ונשנו בפסיקתו של בית משפט זה, ואף נדונו בהרכב מורחב (ע"פ 4466/98 דבש נ' מדינת ישראל...). הפסיקה הדגישה שוב ושוב כי מדובר בחלופה עמומה במתכוון, שנועדה לאפשר לשופט היושב בדיון מרחב שיקול דעת בפסיקת הפיצויים... עם זאת, כפי שהוטעם, עמימות זו מופגת במעט על ידי שיקולים שנמנו בפסיקה, ובהם:

"האם החקירה נפתחה והאישום הוגש בתום-לב, או שמא הנאשם נפל קורבן לעלילת שווא או לשיקולים זרים; האם החקירה נוהלה באופן ראוי, כגון: האם טענת אליבי של הנאשם נבדקה כנדרש והאם נערכה חקירה לעדים שנדרש לחקור אותם; האם התביעה נוהלה באופן שהכביד על הנאשם ללא הצדקה, וכתוצאה נגרמו לו הוצאות יתרות או מעצרו התמשך מעבר לנדרש; האם המשפט התארך יתר על המידה, ללא הצדקה, בעוד הנאשם נתון במעצר, ובלי שניתן לייחס את התארכות המשפט לנאשם עצמו; האם הנאשם ניסה לשבש את מהלך החקירה או המשפט; האם התברר בדיעבד, ואף שמלכתחילה היה יסוד להאשמה, כי לא היה מקום להגיש את כתב-האישום, בשל שיקולים מיוחדים הנוגעים לנאשם, לעניין הציבורי או לנסיבות אחרות; האם בית-המשפט זיכה את הנאשם מחמת הספק, בשל היעדר ראיות מספיקות או בשל פגם דיוני בניהול המשפט, או שבית-המשפט קבע בצורה פסקנית כי הנאשם לא ביצע עבירה" (פרשת רייש, בעמ' 498).

בפרשת דבש חילק השופט חשין את סוגי השיקולים המנחים את בית המשפט בבואו לפסוק פיצוי בגין "נסיבות אחרות המצדיקות זאת" לשלוש קבוצות שיקולים: נסיבות הנוגעות להליכי המשפט עצמם; טיב זיכויו של הנאשם - אם מוחלט הוא או מחמת הספק; ונסיבות אישיות של הנאשם שזוכה... מכל מקום, הובהר זה מכבר כי "רשימת השיקולים אינה סגורה ואינה מחייבת. היא פועל יוצא של נסיבות המקרה" (פרשת רייש, בעמ' 499)..."

ומן הכלל אל הפרט.

בחירת זיכוי של המערער

כזכור, המערער טען, כי היות ועל פי הלכת וחנון יש לראות בזיכוי משום זיכוי מוחלט, ראוי היה לפצותו בגין הימים בהם היה במעצר מעל לדרוש; ואולם, נדמה כי הלכת וחנון, אשר קובעת, כי נאשם, אשר נקבע לגביו שהוא חוסה תחת הסייג הקבוע בסעיף 34 ח - אי שפיות הדעת, דינו זיכוי מלא, אינה הרלבנטית לענייננו. אין כל מחלוקת, כי המערער זוכה שלא מחמת הספק אלא "זיכוי מלא", אולם, יש חשיבות לסוג ההגנה בגינה זוכה המערער, ממש כפי שנקבע בעניין שיבלי המוזכר לעיל (חוות דעתו של כב' השופט לוי. ההדגשות אינן במקור):

"כשלעצמי, סבורני כי אף סוג ההגנה שבצילה חסה המערער - אם היא 'הגנה פוטרת' או 'הגנה מצדיקה' - עשויה להיות שיקול במניין השיקולים בבחינת זכאותו של המערער לפיצויים... אומר בקצרה (שכן הנושא הוא רחב ומורכב), כי הגנה פוטרת ניתנת לאדם שחטא בביצוע עבירה, אולם עקב נתונים אישיים שונים - לדוגמה, המבצע לא היה שפוי בנפשו או פעל תחת כורח - מוכנה החברה למחול לו ולפטור אותו מנשיאה באחריות פלילית. מחילה זו מבטאת את נכונותה של החברה להתחשב במצבו המיוחד של מי שביצע מעשה שהחברה סולדת ממנו ומגנה אותו.

שונים הם פני הדברים שעה שמדובר בהגנה מצדיקה. הגנה כזו מוענקת לאדם שביצע מעשה, שגם אם מקיים הוא את רכיביה של עבירה המנויה בספר החוקים, הרי שבנסיבותיה המיוחדות של הסיטואציה שבגדרה פעל, לא דבק בו פגם מוסרי. ההנחה היא כי במצב זה המבצע אמנם פגע בערך המוגן שבבסיס העבירה, אולם בשל שיקולים שונים החברה מצדיקה פגיעה זו, מגבה את מעשיו של העושה, ואף מוכנה שגם אחרים הנקלעים לתרחיש דומה יפעלו כמותו. פרופ' פלר עמד על ההבחנה שבין שני סוגי ההגנות:

"בין שתי ההנחות, זו בה חל "הצדק" לעבירה, וזו בה חל "פטור" מאחריות לה, קיים הבדל בסיסי. בהנחה הראשונה, אין כלל עבירה פלילית... ההצדק מקרין את תוצאו על המעשה עצמו, כנתון ענייני הקובע את מהות המעשה... בהנחה השנייה, רכיב הכרחי הוא דווקא היווצרות תופעה עבריינית... כאשר מדברים על "הצדק" השלכתו היא כאמור על פליליות המעשה; כאשר מדברים על "פטור" השלכתו היא על האחריות הפלילית..."

ובמילים אחרות -

"בצידוק מדובר בהשלכה משפטית של הכרעה ערכית-מוסרית, שלפיה בנסיבות המיוחדות שבהן נעברה העבירה (בהתאם להגדרתה בחוק), המעשה אינו עוד רע, אלא דווקא טוב. לעומת זאת, כשמדובר בפטור, המעשה עדיין נתפס בעיני החברה כרע, גם באותן נסיבות מיוחדות המביאות למתן הפטור (המבוסס על הבנה וסליחה ושאיננו מבוסס על הצדקה מוסרית)" (בועז סנג'ור, הגנה עצמית במשפט הפלילי (2000) 31)..."

רוצה לומר, כי כאשר נאשם מזוכה לאחר שנמצא, כי פעולתו לא הייתה פסולה, אלא יש לראות בה מעשה מותר (למשל אם הותקף ופעל בדרך של הגנה עצמית מותרת או בשל צידוק), יש בכך כדי להצדיק את זכאותו לפיצוי לפי סעיף 80 לחוק העונשין. נאשם שכזה, לא רק, שלא עשה מעשה עבירה, אלא עשה מעשה מותר וראוי. לא כך המצב כאשר נאשם מזוכה בשל "הגנה פוטרת" כמו במקרה שבפנינו, שאז המעשה שעשה הינו בבחינת עבירה, גם אם נמצא כי יש נסיבות מיוחדות המביאות למתן הפטור. אכן, בשני המקרים התוצאה המשפטית הינה זיכוי (ואם תרצה לומר - זיכוי מוחלט), אולם יש הבחנה מוסרית בין השניים, הבחנה אשר אמורה להשפיע על הזכאות לפיצוי, זכאות שבסיסה בשיקולי

צדק (ר') למשל בעניין **דבש** המוזכר לעיל, בעיקר בפסקה 13 לפסק הדין). בהלכת **דבש** נקבע, בין היתר, כי אמנם השיקול של "זיכוי מוחלט" הוא חשוב כשנבחנת האפשרות לפיצוי נאשם מכוח סעיף 80 לחוק העונשין, אך יותר מכך, חשובים הטעמים לאותו זיכוי "מוחלט", וכשם שלעיתים ייפסקו פיצויים כשנאשם יזוכה מחמת הספק, לא לכל נאשם ייפסקו פיצויים גם אם זוכה זיכוי מוחלט.

נדמה, כי פסיקת פיצויים במקרה בו ישנה קביעה פוזיטיבית לפיה הנאשם ביצע את המעשים הפליליים שיוחסו לו בכתב האישום והוא מזוכה בשל מצבו הנפשי, חורגת מהמדיניות הרצויה, מכוונת המחוקק ומרוח פסיקת ביהמ"ש העליון לאורך השנים. במקרה שכזה, שיקולי הצדק המנחים את ביהמ"ש בבואו לפסוק פיצוי בגין "**נסיבות אחרות המצדיקות זאת**", מטילים את הכף לשלילת הפיצוי.

האם סעיף 80 חל על פיצוי בגין התנהלות כל רשות מרשויות המדינה

למעשה, ניתן היה להסתפק באמור לעיל כדי לדחות את הערעור, אולם מצאנו לנכון להתייחס גם לטענות נוספות שהועלו על ידי ב"כ המערער, ובין היתר לטענה, כי בסעיף 80 לחוק העונשין אין דרישה שהפגיעה בזכויות הנאשם תיעשה על ידי גופי התביעה והחקירה דווקא, אלא יכול ותעשה על ידי כל אחת מרשויות המדינה, אולם, לא מצאנו ממש גם בטענה זו.

אכן, בעת שהמחוקק הוסיף את עילת "**הנסיבות האחרות**", הוא הותיר עמימות חסרת גבולות ונתן בידי בית-המשפט שיקול-דעת רחב להגדיר את הנסיבות האמורות ולקבוע מתי ראוי הוא, על-פי נסיבות העניין, להורות על מתן פיצוי בגין מעצר או מאסר או שיפוי בגין הוצאות ההגנה. ההוספה באה להרחיב את מסגרת המקרים שבהם יינתן פיצוי לנאשם שזוכה, אך גם הרחבה זו אינה ללא מצרים. נקבע בפסיקת ביהמ"ש העליון, כי "**בדונו בחלופה האמורה על בית-המשפט לאזן בין השיקולים השונים הניצבים בפניו: ההגנה על זכויות הנאשם והצורך לפצותו בגין הפגיעה בהן אל מול האינטרס הציבורי שבהעמדת עבריינים לדין בלא הרתעת-יתר של התביעה...**" (ע"פ 700/00 טוויל נ' מדינת ישראל, 23/05/02). ובכל מקרה, נקבע גם, כי בעשיית האיזונים הראויים, יש להקפיד שלא להביא "**לריפיון ידיהם של הגורמים המופקדים על העמדתם של עבריינים לדין**" (ההדגשה אינה במקור, ע"פ 1703/96 פלונית נ' מדינת ישראל, מיום 14/10/97). ולא בכדי צוין במפורש בעניין טוויל הנ"ל, כי "**בדונו בשאלת זכאותו של הנאשם לכיסוי הוצאות הגנתו ולפיצויים על בית-המשפט לבחון את שאלת נזקו של הנאשם ולאזנה עם מכלול רחב של שיקולים. כך יונחו על כפות המאזניים מחד - התנהגות המשטרה והתביעה, אם וככל שאלה פגעו באופן בלתי מידתי בנאשם מחמת אי-חוקיות או מעשה זדון, וייתכן אף ברשלנות. מנגד יונחו על הכף הנסיבות הקשורות בנאשם וכן התנהגותו הן בחקירתו במשטרה והן במהלך המשפט**" (ההדגשה אינה במקור).

יש לזכור, כי פסיקת פיצויים והוצאות לפי סעיף 80 לחוק העונשין נועדה לשמש, במקרים הראויים, מעין אמצעי לפיקוח ובקרה על התביעה ורשויות החקירה; מעין כלי לשפר ולאזן מעמדו של הנאשם-היחיד כלפי רשויות התביעה והחקירה (עניין **דבש**), ולא להחליף את האפשרות לתבוע פיצויים מהמדינה בשל פעולה של זרוע מזרועותיה, בדרך הרגילה והמקובלת של תובענה אזרחית ובעילות האזרחיות.

דרישת הוכחת הנזק ובחינת התמשכות ההליך

ב"כ המערער טענה, בין שלל טענותיה, כי על פי הלכת **מנצור** (ע"פ 11024/02, 11132/02 **מנצור ואחר נ' מדינת**

ישראל, מיום 09/10/03), אין מקום להידרש לראיות מעבר לאלה שהובאו בפני ביהמ"ש בהליך העיקרי, ועל כן גם אין לדרוש מהנאשם להביא ראיות להוכחת הנזק שנגרם לו בשל מעצרו "העודף", אלא, שגם בטענה זו אין כל ממש. אכן, בהלכת **מנצור נקבע**, כי **"חומר הראיות המזין את ההכרעה בהליך הפיצויים הוא, אפוא, זה שהובא בהליך העיקרי"** (סעיף 5 לפסק דינה של השופטת חיות, כתוארה אז), אך כל זאת לשם בחינת הזיכוי של הנאשם והאם היה יסוד לאשמה ולא ככל שנדרשת הוכחה לנזקו של הנאשם. נהפוך הוא, בכל הקשור לשאלת הוכחת נזקו של הנאשם, פסק ביהמ"ש העליון בעניין **ודיע** (ע"פ 310/14 **לחאם ודיע נ' מדינת ישראל**, מיום 17/06/15), מפי כב' השופט סולברג:

"מצדי אוסיף שעוד מלכתחילה נדונה בקשתו של המערער לפיצויים לכישלון. תקנה 3 לתקנות סדר הדין הפלילי (פיצויים בשל מעצר או מאסר), תשמ"ב-1982, מורה כי תקנות סדר הדין האזרחי יחולו על דיון בבקשה שכזו לפיצויים, בשינויים המחויבים. לבקשתו של המערער, שהוגשה לביהמ"ש המחוזי, לא צורף תצהיר, בניגוד לתקנה 4 לתקנות הנ"ל ולתקנה 241(א) לתקנות סדר הדין האזרחי, תשמ"ד-1984. אין מדובר פה בדבר מה בכך, לבטח לא לגבי בקשה מעין זו לפיצויים. תקלה זו, שלא נעשה ניסיון לתקנה בהמשך, די בה לחרוץ את גורלו של הערער לשבט".

יתרה מכך, במקרה שבפנינו לא רק לא הוכח נזקו של המערער, אלא שגם לא הוכחו הנסיבות שהביאו את הגורמים השונים שלא להגיש את חוות הדעת בעניינו של המערער במועד שנקבע. לא כל מקרה בו גורם כלשהו לא עומד במועד שקצב ביהמ"ש יש בו, על פניו, להוכיח רשלנות מאותם גורמים. כך, לא כל מקום בו עורך-דין לא מתייצב בשעה היעודה לדיון שנקבע, ובכך גורם להתמשכות ההליכים, יש בו כדי להוכיח שהתרשל ואולי הביא למעצר "עודף" של הנאשם; כך, גם לא איחור בהגשת סיכומים בלא לקבל הסכמת ביהמ"ש או כל מעשה או מחדל אחר שנעשה על ידי באי כוח הצדדים שיש בהם כדי להאריך את ההליך הפלילי. מה גם, שבמקרה שבפנינו צדק ביהמ"ש כשקבע, שההליך, בראייה כוללת, התנהל במהירות ראויה והסתיים תוך זמן סביר בהחלט, וידועה ההלכה לפיה אורך המעצר הוא שיקול בעל משקל לעניין פסיקת הפיצויים (**"וכך גם מתחייב מהגיונם של דברים"** - בעניין **בוגנים**, סעיף 32 לחוות דעתו של השופט, כתוארו אז, מלצר).

סוף דבר

לאור כל האמור, לא היה מקום לפסוק למערער פיצויים לפי סעיף 80 לחוק העונשין, ועל כן - הערעור נדחה.

ניתן היום, ו' תמוז
תשע"ח, 19 יוני 2018,
במעמד ב"כ הצדדים.
רויטל יפה-כ"ץ, נשיאה
אב"ד

גילת שלו, שופטת

יואל עדן, שופט